

**Pr. lect. dr. Dorin Gabriel Pandele,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

SFÂNTUL ÎMPĂRAT CONSTANTIN CEL MARE: SCHIȚA UNUI PORTRET ISTORIC

***Abstract:** If a lot has been written about the personality of the Saint Emperor Constantine the Great and his work, given its decisive importance on the Christian destiny of the Roman Empire, scientist's opinions are not at all concurrent, as far as the internal motivation or the consequences of the Great Constantine's reforms are concerned. This was possible especially due to the preconceived ideas with which they began the historical research in different historical currents, particularly beginning with those from the XIXth century.*

Beyond these controversial aspects, the theme of the emperor's image is a little exposed to the interpretations of thesis type. Fortunately, to approach such a theme, we have at our disposal a series of numerous authentic archaeological documents, which corroborated could offer a very relevant image of the historical portrait of Saint Constantine the Great. The most important and most credible historical documents are coins, sculptures and bass-relief preserved since Emperor Constantine's time, as well as since the decades following the year of emperor's death, 337. The following article will be about this archaeological evidence.

***Keywords:** emperor, coin, front-side-reverse, image, laurel.*

Dacă despre personalitatea împăratului Constantin cel Mare și opera sa s-a scris foarte mult, dată fiind importanța decisivă a acesteia asupra destinului creștin al Imperiului Roman, opiniile oamenilor de știință nu sunt deloc convergente în ceea ce privește motivația interioară sau roadele reformelor marelui Constantin. Acest lucru a fost cu puțință mai ales din cauza ideilor preconceptuate cu care au pornit în cercetarea istorică diferitele curente istorice, mai ales începând cu

cele din secolul al XIX-lea.¹ Dincolo de toate aceste aspecte controversate, poate că mai puțin expusă interpretărilor de tip tezist este tema chipului suveranului în discuție. Din fericire, pentru abordarea unei asemenea teme avem la dispoziție o serie de documente arheologice autentice, numeroase și care, coroborate, ar putea să ofere o imagine foarte pertinentă asupra portretului istoric al lui Constantin cel Mare. Aceste documente istorice de cea mai mare importanță și credibilitate sunt monedele, sculpturile și basoreliefurile păstrate din vremea împăratului Constantin, precum și din deceniile imediat următoare anului morții suveranului, 337. Despre aceste mărturii arheologice va fi vorba în articolul ce urmează.

Orice emisie monetară reprezintă un act de autoritate și, prin urmare, reflectă în modul cel mai fidel cu putință politica suveranului, precum și aspirațiile sale cele mai legitime, pe care le face publice. Prin urmare, evenimentele politice cele mai însemnate își află loc în monedele emise în fiecare an. Din această perspectivă, perioada domniei lui Constantin a fost una foarte prolifică, de la el rămânând un număr impresionant de monede, dată fiind și domnia sa de aproximativ 31 de ani.

Referindu-ne la modul în care este înfățișat împăratul pe aceste monede, trebuie să spunem că se pot face o serie de delimitări, necesare din punct de vedere istoric. În prima fază a domniei sale, pe când era doar asociat la domnie în calitate de Caesar, chipul său ni se revelează în calitate de războinic: Constantin ne apare îmbrăcat în armură, cu coroană de laur pe cap, privirea așezată, îndreptată spre înainte, figura sa în ansamblu emanând forță și determinare. Obrazul său este ras, nasul ușor curbat, carnația feței este amplă. Această reprezentare are o legătură evidentă cu nevoia sa de legitimare la tron, în calitate de fiu al lui Constantius Chlorus, dar are și o legătură cu predecesorii împărați, care erau purtătorii aceleiași cununi de laur. Laurul era arborele sacru al zeului Apollo, un arbore care nu își pierdea ramurile, practic, niciodată. De aceea, împărații romani își asociau laurul ca și coroană.

---

1. Menționăm, în acest sens, cele mai proeminente studii, deseori aflate în discordanță unele cu altele, ale unor mari istorici precum: Boissier, J. Burckhardt, A. Harnack, Duruy, P. Battifol, F. Dolger, E. Trubezkoy, A. Vasiliev etc.

Este interesant de subliniat faptul că, la începutul perioadei sale ca și Caesar, Constantin a simțit nevoia să folosească vechile simboluri ale gloriei romane purtate de Augustus sau Traian, precum laurul și armura, tocmai în ideea de a se legitima ca și Caesar la tron. Ulterior, după cum se va arăta mai jos, Constantin, date fiind convingerile sale religioase, va schimba treptat aceste efigii ale puterii și unității imperiului cu altele de factură creștină.

În perioada în care era Caesar, începând cu anul 306, Constantin apare pe o monedă emisă în 307, la Roma, având un diametru de 25 mm și o greutate de 5,7 g, moneda observabilă mai jos, sub auspiciile lui Maxențiu, având capul încoronat cu laurul, cu o

barbă scurtă, iar pe aversul monedei apare zeița ocrotitoare a Romei, într-un templu, ținând în mâna dreaptă un glob, iar în cea stângă un sceptru.

Primele monede emise în calitate de Augustus

Constantin a fost preocupat de recunoașterea sa ca și Augustus, și în acest sens s-a căsătorit cu fiica lui Maximian, Fausta, dobândind recunoașterea titlului Augustus. După 307 așadar, Constantin s-a aliat cu Maximian, dar și cu Maxențiu. Imediat după această recunoaștere, Constantin emite monede în nume propriu, dar și Maximian emite mo-

monede în care apare titlul de Augustus aferent lui Constantin. Moneda de mai jos, emisă la Treveri în Galia, în 307-308, îl reprezintă pe Constantin din profil, dinspre partea dreaptă a sa, ca de altfel

mai toate monedele emise în vremea sa, în calitate de Augustus pentru prima oară, cu coroana de laur pe cap, obrazul ras, fruntea înaltă privind hotărât înainte. Pe aversul monedei – cu diametrul de 27 mm și o greutate de 7,9 g – se poate observa zeul Marte, protector al patriei, probabil ca și angajament al noului Augustus de a apăra prin forța armelor gloria Romei.

La Lyon, apare, un an sau doi mai târziu, prin 309-310, o altă emisie monetară, cu Constantin îmbrăcat în armură, cu coroana de laur, avându-l de această dată pe avers pe zeul Sol Invicto, ținând în mână un glob, semnul puterii depline. Moneda este din aramă, are diametrul de 24 mm și cântărește 4,2 g.

O monedă interesantă este cea de mai jos, apărută în anul 310-312 în Londinium, și îl prezintă pe Augustul Constantin în calitate de luptător, cu arma pe umărul drept, privit dinspre partea stângă a sa, lucru foarte rar în emisiile monetare constantiniene, încoronat cu o coroană cu totul surprinzătoare, asemănătoare razelor de pe capul zeului Sol Invicto. Pe avers, de asemenea surprinzător, apare Constantin călare pe cal, în fața dușmanilor care cad înaintea sa. Este o modificare importantă a mesajului imperial, care se distanțează ușor de canoanele tradiționale, încercând o imagine cu totul nouă a suveranului, apărător al imperiului și slujitor al zeilor atât de populari în Roma secolului al IV-lea.

La Nicomidia, în anul 312 apare o altă monedă cu chipul lui Constantin, în postura sa favorită de luptător, privit din dreapta, acope-

rit cu lauri. Pe avers nu apare un zeu, ci Genio Augusti, protectorul Augustului Constantin.

Victoria din 312, de la Podul Milvius, asupra lui Maxențiu a avut o importanță epocală pentru imperiu. Din

acest moment, Maxențiu nu mai apare pe monede și nici nu mai emite el însuși vreuna.

Astfel, la Treveri, prin 312-313, se emite o nouă monedă comună, de 21 mm, cu o greutate de 4,8 g, care îl arată pe Constantin triumfător, iar pe avers se poate vedea bustul zeului soare – Sol Invicto Comiti.

Aceeași figură dârză, energică, reprezentant al zeului Sol Invicto, zeitate mult adorată atât de Constantin, cât și de o mare parte a popoului roman se poate observa și pe moneda emisă la anul 312-313, în

Ticino, vizibilă mai jos. Chipul lui Constantin era cel al unui bărbat în plină forță, obrazul plin, bărbia proeminentă, nasul acvilin, părul tuns scurt și aranjat în stilul caracteristic împăraților de dinaintea sa.

Este interesant de observat că, deodată cu perioada imediat următoare convertirii sale la creștinism, începând cu anul 312, Constantin

face loc pe monede și semnelor creștine. Este vorba despre introducerea treptată a monogramei lui Hristos, crucea greacă, crucea Sf. Andrei, Labarum-ul, sau litera T („tau“). Această emisie monetară din anul 316, de la Ticinum, este prima în ordine cronologică în care se poate observa crucea, pe avers, alături de zeul Soare. Explicația apariției semnului creștin alături de zeitatea romană este simplă: dată fiind popularitatea extrem de mare a acestor zeități mai ales în rândul armatei, împăratul nu putea impune prin forță o credință care să contravină celei a mării majorități a populației, dar în același timp face loc și semnului crucii, iar acest lucru constituie o mărturie a autenticității convingerilor sale creștine. Nici nu poate fi vorba de un calcul politic, prin care suveranul ar fi dorit sprijin politic din partea creștinilor, știut fiind că numărul acestora nu depășea o zecime a populației de rând, și chiar un procent mai puțin în aparatul de stat, iar a miza pe o minoritate religioasă împotriva unei majorități ar fi fost o mișcare politică dezastruoasă.

Începând din acest an, semnele creștine se vor înmulți tot mai mult, concomitent cu o diminuare progresivă a semnelor păgâne pe monedele emise.

Perioada anilor 318-325

În jurul anului 319, Constantin reformează din nou emisiile monetare, introducând un nou model de avers al monedelor sale: zeița Victoria așezată lângă altarul său. Inscripția aferentă acestui avers este „Victoria laetae princ. perp.“, care ar putea fi tradusă, dincolo de prescurtările evidente: „victorie plină de lumina principelui etern“. Această reformă intervine la scurt timp după victoria lui Constantin asupra lui Liciniu. Pe de altă parte, aceste emisii monetare exprimă sfârșitul perioadei păgâne în exprimarea monetară și trecerea tot mai hotărâtă

spre o nouă formă de expresie a credinței împăratului și a unei părți a populației, precum și a unui alt model de politică economică, fiscală și administrativă, pe care împăratul îl va promova constant. Zeii Marte sau Sol Invicto nu vor mai apărea pe monedele lui Constantin, lăsând tot mai mult locul efigiilor simbolice creștine.

La Siscia, în 319, apare probabil prima oară chipul împăratului Constantin în armură, cu coif pe cap și având pe coif monograma creștină - „XP”.

Pe partea cealaltă apar cele două Victorii aducând ofrande la altar, după cum se poate vedea alături.

În Tesalonic, în anul 320, apare o nouă emisie monetară, în care apare Constantin, cu

coif pe cap, iar pe aversul monedei se poate vedea steagul Labarum. Stindardul creștin de care se face mențiune în scrierile lui Lactanțiu și Eusebiu de Cezareea era confecționat sub forma unei lănci înalte cu cruce mică în vârf, având un braț lateral de care era atârnată o pânză dreptunghiulară din mătase și aur. Pe această pânză erau brodate chipurile lui Constantin și ale celor doi fii mai mari ai săi în medalion, iar în

centrul pânzei era brodată monograma creștină „XP”. Acest steag se poate vedea alături.

După cum se poate observa, Constantin re-

nunță treptat la însemnele anticei Rome legate de regalitate și introduce o serie de simboluri noi. Ramura de laur este treptat înlocuită de casca de luptător, pentru ca în final să fie înlocuită de diadema de perle. Acest simbol al regalității de tip nou, creștin, era rupt de tradițiile păgâne ale vechiului imperiu și face loc unei modalități noi de exprimare a voinței divine care imprimă legalitate și autoritate împă-

ratului. Sute de ani, creștinii negaseră divinitatea împăraților romani, refuzând să le aducă un cult rezervat doar lui Dumnezeu cel unul. Pentru a arăta, totuși, că împăratul este ales de Dumnezeu pentru a sluji pacea și prosperitatea imperiului apare o nouă formă de expresie în monetăriile constantiniene: privirea împăratului este ațintită spre cer, în emisiile monetare de după anul 325. Pe avers se vede Victoria care aduce ofrande pe altar, globul, dar și o serie de prizonieri în genuncheați. Această ipostază este evidentă mai ales în urma victoriei asupra lui Liciniu din 317, după care se instaurează perioada așa-numită de „pace binecuvântată“.

Moneda emisă în Heracleea, în anii 327-329, lasă coroana de laur pe avers, în mijlocul ei se află cuvântul „VOT“, alături de trei cruci. Pe această monedă Constantin apare cu diadema de aur și perle, iar privirea sa nu mai este ațintită spre înaintea ca în primele emisii monetare, ci spre cer. Aceasta poate fi interpretată ca o expresie a credinței sale personale în Dumnezeu cel nevăzut al creștinilor, dar și ca un semn clar al conștiinței misiunii divine cu care a fost investit suveranul. Această investiție substituie deificarea cu care erau onorați împărații predecesori ai lui Constantin, ca semn al autorității lor imperiale în fața supușilor.

În anul 327 apare o nouă monedă, vizibilă mai jos, cu chipul lui Constantin care poartă diadema creștină pe cap, privit din partea dreaptă, iar pe aversul monedei se vede foarte clar labarumul

creștin care zdrobește „șarpele cel vechi”, adică pe diavol. Deasupra acestui steag se poate observa Hrisma creștină, formată din literele „X” și „P”.

În anul 337 împăratul Constantin a murit. Fiul său, Constanțiu II, a emis o monedă în numele tatălui său, în orașul Antiohia, reprezentându-l în carul său de luptă, ținând hățurile cailor, iar în fața sa se văd mâinile lui Dumnezeu deschise pentru a-l primi.

Această reprezentare este una smerită, defunctul împărat apare cu capul acoperit de un voal, cu privirea îngândurată. Totuși textul prescurtat face referire la „divinus Constantinus”.

La Lugdunum, între 337-340, se emite o nouă monedă de către un alt fiu al împăratului defunct, Constans, cuprinzând același apelativ: „Divino Constantino P”, având chipul acoperit de voal, iar pe avers

avându-l gravat pe împăratul Constantin cel Mare, Aeterna Pietas, cu monograma „T” și „R” în mâna dreaptă.

Concluzii

În concluzie, se poate afirma că este relativ ușor de reconstituit chipul marelui Constantin pornindu-se de la monedele pe care acesta le-a emis în timpul vieții sale. Aceste monede ni-l arată pe împărat ca fiind un bărbat viguros, cu privire ageră, având obrazul plin, de cele mai multe ori fiind ras, cu bărbia bine conturată, ușor proeminentă, semn distinctiv al tuturor celor care au o voință foarte puternică, părul tuns scurt, ușor ondulat și aranjat în linie clasică. Odată cu trecerea timpului, observăm că privirea acestuia se va direcționa spre cer, ca o mărturie a conștiinței investiției sale pe tronul imperial al Romei de către Împăratul cerurilor, pentru ca în ultimii ani ai vieții să putem vedea privirea împăratului ca fiind una gânditoare, interiorizată, fascinantă. Aceeași evoluție o putem remarca și în ceea ce privește aversul monedelor sale care trebuie totdeauna asociate chipului său. Dacă în primele emisii monetare Sol Invicto sau Marte erau personaje importante, odată cu convertirea sa la creștinism, observăm o deplasare a centrului de greutate spre modele spirituale: îngeri păzitori, Victoria, ramură de laur adusă ca vot pe altarul patriei, sau cvadriga cu cai care îl poartă pe împărat spre brațele deschise ale lui Dumnezeu. Povestea chipului pământesc al împăratului Constantin cel Mare, așa cum ne apare din monedele emise în vremea sa, poate fi considerată o cheie a înțelegerii istoriei frământate a imperiului, aflat la răscruce, precum și a istoriei zbuciumate a persoanei suveranului, devenit în cele din urmă Sfântul Împărat Constantin cel Mare.